

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
BÖLÜMÜ**

mm

**Prof. Dr. Mine MENGİ Adına
TÜRKOLOJİ SEMPOZYUMU (20-22 Ekim 2011)
BİLDİRİLERİ**

ADANA-2012

ANTAKYA AĞZINDA KARGIŞLAR

Doç. Dr. Jale ÖZTÜRK
Mustafa Kemal Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
Antakya/HATAY
ozturkj@mku.edu.tr

ÖZET: Alkış-kargış, başka bir deyişle dua ve beddualar çıkış noktası olarak kişinin gördüğü bir iyilik karşılığında ödül veya yapılan bir kötülüğe karşılık ceza olarak içinden gelen temennileri dile getirmek için kullandığı cümlelerdir. Alkışçı ve kargışçı kişinin amacı, kendi veremediği ödül ve cezayı Tanrı'dan dilemektedir. Alkış ve kargışlar kişiye özel olabildiği gibi, çoğunlukla yöreden yöreye değişen kalıplaşmış cümlelerdir. Antakya yöresi de alkış ve kargışları ile dikkati çeken bir bölgedir. Genel olarak bilinen alkış ve kargışlar yanında, yöreye özgü, oldukça ilginç alkış ve kargışlara rastlanmaktadır. Yöre kadınları bir olayı anlatırken bile “ Kömür aldık, Allah kara gün vermesin yanınıza.” gibi alkışla süsleyerek anlatımlarına çekicilik katarlar. Biz bu bildiride önce Antakya kargışlarını temalarına göre sınıfladıktan sonra, kargışları söz dizim özellikleri açısından inceledik.

Anahtar Kelimeler: Antakya ağızı, söz varlığı, alkış, kargış

ABSTRACT: Regards and curses, in other words, prayers for best regards and curses are the sentences a person sees as a starting point to reward somebody in return for a kindness or to punish them in return for a bad deed. The purpose of the person's who prays for best regards and curses is to wish reward and punishment from God which they can not provide themselves. As prays for best regards and curses can be customized, they are mostly sterotypical sentences often varying from region to region. Antakya is a region which attracts attention with its prays for best regards and curses. In addition to the common prays for best regards and curses in the area, there are other more interesting ones. For instance black is known as a bad colour and when the women in the area buy coal they usually say “We bought coal may god not show you black days (Kömür aldık, Allah kara gün vermesin.)” so that they add ornamentation to their speech. Because of shortage of the time, in this article only the curse is studied, not the prays for best regards. In this study, after classifying Antakya curses into their subjects, we studied on curses in terms of their syntactic features.

Key Words: dialect of Antakya, vocabular, regard, curse

Alkış- kargış, başka bir deyişle dua ve beddualar çıkış noktası olarak kişinin gördüğü bir iyilik karşılığında ödül veya yapılan bir kötülüğe karşılık ceza olarak içinden gelen temennileri dile getirmek için kullandığı cümlelerdir. Alkışçı ve kargışçı kişinin amacı, kendi veremediği ödül ve cezayı Tanrı'dan dilemektedir. Alkış ve

kargışlar kişiye özel olabildiği gibi, çoğunlukla yöreden yöreye değişen kalıplaşmış cümlelerdir.

Yürekte kopan güçlü isteklerin ifadesi olan alkış ve kargışlar, yöre insanının dil özelliklerini, inançlarını, dünyaya bakış açısını kısacası kültürünü yansıtmaktadır. Bir yörede söylenen bir alkış veya kargışa başka bir yörede rastlayamadığımız gibi bazı kalıp cümlelerin alkış mı kargış mı olduğu ilk bakışta anlaşılabilir. Kadırlı'de hanımlar baş sağlığı dileklerini "Allah acınızı unutturmasın." şeklinde ifade ederken "Bu acıyı unutturacak daha büyük acı vermesin." demek istiyorlar. Bu anlamı çıkaramayan kişi bu alkışı bir kargış zannedebilir. Bu açıdan ülke genelinde alkış ve kargışlar üzerinde kapsamlı araştırmalar yapılması gerektiğine inanıyoruz.

Alkış ve kargışlar toplumun değer yargılarını bulduğumuz özlü söz kalıplarıdır. Bunlarda söylendiği toplumun değer yargılarını, milli karakterin izlerini buluruz. Alkışların ve kargışların sanat değeri taşıyan bir bölümü kuşaktan kuşağa aktararak günümüze gelmiştir. Bir kısmı da şartların ve insanın hayata bakışının değişmesiyle kullanıştan kalkmıştır. Alkış ve kargışların çoğu, bireysellik çizgisini aşarak duygu ve düşünce yoluyla topluma mal olarak anonimleşir (Artun, 2011)

Antakya yöresi de alkış ve kargışları ile dikkati çeken bir bölgedir. Genel olarak bilinen alkış ve kargışlar yanında, yöreye özgü, oldukça ilginç alkış ve kargışlara rastlanmaktadır. Yöre kadınları bir olayı anlatırken bile "Kömür aldık, Allah kara gün vermesin yanınıza." gibi alkışla süsleyerek anlatımlarına çekicilik katarlar. Biz bu bildiride önce Antakya kargışlarını temalarına göre sınıfladıktan sonra, kargışları söz dizim özellikleri açısından inceledik.

1. Dilek ve temenniler açısından kargışlar:

Kargışları ölüm, hastalık, fakirlik, yalnızlık, soy tükenmesi, belâ dileme gibi ana başlıklarda toplamak mümkündür.

1.1. Ölüm temenni eden kargışlar:

İnsanoğlu kötülük gördüğü veya kızgınlık duyduğu kişiye en büyük ceza olarak çoğunlukla ölümü uygun görmüş ve bunu yerine getiremeye de daha büyük güçlerden bunu temenni ederek içindeki kızgınlığın ancak gidebileceğine inanmıştır. Bu inançla da ölüm dileyen kargışlarda bulunmuştur. Antakya ağzından derlediğimiz kargışlar içinde *ölüm* dileyen kargışlar oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Doğrudan *ölüm*, *gebermek* gibi kelimeler kullanılarak "Ölün çıka.", "Geberesin." gibi ölüm temennisinde bulunan kargışlar yanında bu kelimelerin kullanılmadığı "ölüm" çağrışımı yapan kelimelerle, muhatabın ölümünün temenni edildiği kargışlar da göze çarpmaktadır.

Muhatap için ölüm dileğinin Allah ve Azrail yoluyla ifade edildiği kargışlara bir çok yörede olduğu gibi Antakya'da da çok sık rastlanmaktadır.

Allah ala keni.

Azrail ala seni.

Canıyı ala.

Canıyı ala, Allah.

Canuñ ala, bes.

Yatağından kalkmayan, çok uyuyan kişinin ebediyen kalkmamasını, yani ölmesini temenni eden “*Kaldırmaya Allah seni.*” gibi kargışlarda kargışçının neye kızdığını da görmek mümkün olmaktadır.

“*Son günüñ ola. Sonuñ ola*” aşağı yukarı aynı anlama gelen bu iki kargışta ölüm, bir *son oluş* olarak ifade bulmuştur.

Farklı bir versiyonuna Antep ağzında da rastladığımız (Aksoy, 1946) “*TıskıYer Tamlayıcısı ala keni.*” kargışında “*tıskıYer Tamlayıcısı*” kelimesi dikkat çekmektedir. Kelime Antep ağzında sadece söylediği söz hoşla gitmeyen veya tiksinti uyandıran kimseye karşı kullanılan, bir tersleme ünlemi olarak tek başına kullanılırken, Antakya ağzında tekli kullanımı yaygın değildir. Bu kelimenin anlamı ile ilgili yaptığımız araştırmada kelimeyi Antakya Ağzı Sözlüğünde (Nakib, 2004) ve Gaziantep Ağzı’nda (Aksoy, 1946) bulduk, her iki kaynaktan da kelimenin temel anlamı verilmemiştir. Bizim Antakya’da sorduğumuz kaynak kişiler, kelimenin *kurt, yaban domuzu gibi insanı öldüren bir tür hayvan veya canavar* anlamında olduğunu ifade etmişlerdir. Bu düşünce ile bu kargışa, ölüm temenni eden kargışlar arasında yer vermekte bir sakınca görmedik.

“*Üleşiş çıka*” kargışında *üleş* kelimesiyle kargışlanan kişinin ölümü istenirken bir yandan da kişinin hayvan yerine konarak aşağılandığı da anlaşılmalıdır.

“*Allah bir meftirfıcı vere seşe.*” Allah feci bir ölüm versin sana anlamındaki bu kargışta ölümün yeterli bir ceza olmayacağı düşüncesi ile karşıdaki kişiye, Allah’tan çok feci bir ölüm vermesi istenmektedir. Bu kargışta Arapça mevtü’l-feci tamlamasının halk ağzında *meftirfıcı* biçimine girdiği görülmektedir.

Bazen de “*Allah dört teker altında kalasıñ.*” gibi kargışlanan kişinin trafik kazasında ölmesi istenmektedir.

Bir başka kaza sonucu ölüm dileyen kargışta da “*DePPeñ üstü düşesiñ.*” diyerek kargışlanan kişinin başının üstüne düşerek ölmesi istenmektedir.

Aşağıdaki üç kargışta da *cerbe* ve *soyka* gibi “öldükten sonra üstten çıkan giysiler” anlamına gelen kelimeler yoluyla kargışlanan kişinin ölümü dilenmektedir.

Cerbeñ yıykana.

Soykañ olur işallah.

Cerbeñ kala.

Anadolu’da bir çok yörede olduğu gibi Antakya’da da görülen “*Boyuñ devrile.*” kargışı yanında yörede aynı anlama gelen “*Çam kimi devrile.*” “*Çam kimin devrile.*” kargışları da sıkça kullanılmaktadır.

“*Çehrey kuruya.*” kargışında ise ölüm, insan yüzü yoluyla ifade edilmiştir.

Ölüm temennisinin çok ilginç bir şekilde ifade edildiği bir kargış da “*Diliñ dePPeñden çekile.*” kargışıdır.

Karşıdaki kişinin “gidip gelmemesini, yani ölmesini” isteyen kargışlar da yörede sık sık kullanılmaktadır:

*Getirmeye Allah keni.
Gidişin ola, dönüşün olmya.
Gidişin ola, gelişin olmya.*

Ölümün ebedi bir yatış olduğu düşüncesi ile “*Uzun yatasıca, karış karış yere batasıca.*” diyerek kargışlanan kişinin ölmesi temenni edilmiştir..

Felç olup, çekerek ölesin anlamında bir kargış “*Vurgunnan gidesin.*” şeklindedir.

“*Germeceye vurulasın Allah.*” ifadesinde de *gerilmiş ip* anlamındaki *germece* kelimesiyle muhatabın ipe asılarak idam edilmesi arzu edilmektedir.

1.2. Ölüm sonrası ile ilgili kötü temenniler:

Kargışçı bazen ölümü bile yeterli ceza olarak görmez ve kargışladığı kişinin ölümden sonra bile acı çekmesini ister. Bunu *ateş, cehennem ateşi*, cehennemın en derin yeri anlamına gelen Arapça ifadenin bozulmuş şekli *olan cehennemın esfelüs safilin* gibi tabirlerle ifade etmiştir:

*Mezarına önce atası iye, sonra kendi iye.
Cehennem beri, sen daha öte.
Cehennemın esfelüs safiline getsin.*

1.3. Hastalık temenni eden kargışlar:

Canı yanan kargışçının çok çektiren çaresiz ve aşağılayıcı hastalıklar dilediği kargışlar bir çok yörede olduğu gibi Antakya bölgesinde de görülmektedir:

“*Allah dert tuta seni.*”kargışında amansız hastalık anlamında kullanılan *dert* kelimesiyle muhatabın acı çekmesi istenmektedir.

Kültürümüzde önemli bir yer tutan bir zamanların çaresiz bir hastalığı olan verem, Antakya kargışlarında *çiğer, bele, damlacık* ve *inme* kelimeleri ile ifade bulmuştur:

*Biş bele vere çiğeriye.
Çiğeriye damlacık iye.
Çiğeriye inme iye.
Enme eşe çiğeriye.
Damlacığın yeğın gele.
Damlacık eşe çiğeriye.
İnmine çiğerine.*

Bazen kargışlayan kişi muhatabına o kadar kızar ki onun yatalak olmakla ancak cezasını bulacağına inanır ve içindeki acıyı kargışlayarak dindirmeye çalışır:

*Kötrüm olası.
Enme eşe
Enme eşe kötülere bes.*

Farıc olasıñ.

Kargışlar adeta şiirler gibi az sözle çok şey ifade etme sanatıdır. Bu sebeple de kargışlarda halkımızın zekâsının inceliklerinin güzel örneklerini görmekteyiz. Kargışçı karşısındakine o kadar kıvgındır ki muhatabının en doğal ihtiyacını gidermek için bile ayağa kalkamayacak kadar hareketsiz olması isteğini “*Oturağında ot bite.*”kargışıyla dile getirir.

“*Yanıkara tuta seni*” sözüyle ise karşıdaki kişinin acı çekmesi istenirken bir taraftan da bir tür hayvan hastalığı anlamına gelen“*yanıkara*” kelimesi kullanılarak muhatap aşağılanmaktadır:

“*Kötel çıka gövdenden*”.ve “*Şalfutañ çıka.*” kargışlarıyla da muhatabın vücudunda yaralar çıkması dilenmektedir.

1.4. Muhatabının Engelli Olmasını Dileyen Kargışlar:

Dünyayı algılamakta çok önemli bir organımız olan *gözün* kör olmasını dileyen kişi, bu sözleri ile muhatabına çok kıvgın olduğunu ifade etmiş olur:

Allah görenlerin fııs ola.

Gözü kör ola.

Gözüne boz ine.

Hem kör hem de dilenecek kadar fakir görme arzusunu belirten aşağıdaki kargış Antakya'daki Habibineccar Camisinin adının geçtiği farklı bir kargıştır:

Hamecer önünde kör görem, eliñe bir barğut verem. Bu kargışta Habib-i Neccar kelimesinin halk dilinde *hamecer* olarak değiştirildiğini görmekteyiz.

Dini törenlerde ve cuma akşamları nazarı önlemek amacı ile *pohur* denilen tütsüyü yakan kişinin kem gözlü kişileri kargışlamak için söylediği aşağıdaki tekerlemenin değişik biçimleriyle Antakya yöresinde karşılaşmak mümkündür:

Kon gözü koñşu gözü – tar gözü, tayfa gözü- yad gözü, yaramaz gözü- patlaya çıka seğe göz.

değirenin iki gözü.

Kargışlanan kişinin ayağının aksaması, yüzünün çarpılması da dilenmektedir :

Yanıñ yanıñ yiyesiñ.

Yanıñ yunuñ gidesiñ.

Yeğin yanıñ yere gele.

1.5. Delilik temenni eden kargışlar:

İnsanın aklî dengesini yitirmesi belki de en ağır engelliliktir. Bunu düşünen kargışçı, bu sebeple çok kıvgın insanların delirmesini de dilemiştir:

Sevda bürüye keni.

Deli divana olasıñ.

Delilerin damı deliñe.

1.6. Anlık kızgınlıklarla söylenmiş, nispeten daha insafli kargışlar:

Karşıdaki kişiye kıyamayarak, sadece bazı kemiklerin kırılması gibi geçici cezalar dileyen kargışlar bu tip kargışlardandır:

Çok oynayan çocuğuna “*Höshösün düşe inşallah.*” veya “*Höshösün kırıla işallah.*” diyen anne çocuğunun leğen kemiğinin kırılmasını dileyerek içindeki kızgınlığı gidermektedir.

Yaptığı bir iş esnasında bir eşyaya ya da bir canlıya zarar veren insan karşısında çaresiz kalan, dilinden başka silahı olmayan bir kargışçının söylediği kargış da “*Eliñ kolun kırıla.*” şeklindedir.

Bazı kargışlarda kargışlanan kişinin sadece çok şişmanlaması veya zayıflaması dilenmektedir:

Patlıya avırdı.

Süzüm süzüm süzülesin.

Şişesin, davul olasıñ.

Çok yemek yiyen kişilere söylenen “*Kursağın patlıya.*” sözü de bu tip kargışlardandır.

1.7. Belâ ve eziyet temenni eden kargışlar:

Yörede belâ ve ceza temenni eden kargışların değişik versiyonlarla dile getirildiği örnekler de az değildir:

Asbabınnan yitesin.

Biy bele vere kene.

Biy cize vere kene.

Boğaziña çakıla.

Boyuya keni Allah.

Canıñı yora.

Cize vere señe.

Cize vere seğe.

Dizin dizin sürünesin.

Kallâ'len .

Kızdırma tuta sizi.

Miñ cize vere señe.

Ölçünlü dilde unutulmuş *çeri* kelimesinin geçtiği “*Cer alası.*” kargışını söyleyen kişi sadece karşıdaki için bir kötülük dilediğini bilmekte, kelimenin gerçek anlamını bilmemektedir.

1.8. Yalnızlık temenni eden kargışlar:

Allah yüzünü öpecek komuya.” sözü ile muhatabın yalnız kalması temenni edilmektedir. Belki de kargışların en acımasızı olarak değerlendirilebilir.

1.9. Soy tükenmesi temenni eden kargışlar:

İnsanoğlu için en acı, en üzücü durumlardan biridir, soyunun tükenmesi. Bu durumun farkında olan kargışçı, kendine acı çektirenin soyunun tükenmesini, değişik biçimlerde ifade etmiştir:

Allah onunuzu bir eyliye; birinizi yok eyliye inşallah.

Kıran gire seğe.

Kötülerin köküne sumak suyu sıkıla.

Ocağın da incir bite.

Ocağın söne.

Yerini yurdu olmya.

Bunlardan “*On tenejizi bir tene eyleye Allah.*” kargışını bölgede genellikle kız çocukları fazla olanlar kızlarına kızdıkları zaman söylerler.

1.10. Fakirlik temenni eden kargışlar:

İnsanın yiyecek ekmek ve giyecek elbise bulamayacak kadar fakir olmasının ne kadar zor olduğunu bilen kargışçı, muhatabının bu zorluğu yaşamasını temenni etmektedir:

Asbab bulmaya giymiye.

Çok kazanasın, az bulasın.

Ekmek bulmya yemiye.

Karnın doymıya, yüzün gülmiye, köyneğin yüzünden aşağı düşmiye.

1.11. Hamile kadınlara söylenen kargışlar:

Yörede “*Allah bir avazda kurtarsın*” diye alkışlanan hamile kadına söylenen *Allah eline vermeye, toprağa vere.*”, “*Allah kurtarmaya.*”, “*İt gibi doğurasın, pisik gibi yiyesin.*” kargışlar daha çok gelinine kızan kaynananın söylediği kargışlardır.

1.12. Rezillik dileyen kargışlar:

Bazı kargışlarda da kargışlanan kişinin rezil olması, toplum içinde komik duruma düşmesi arzusu dile getirilmiştir. Bu durumu pekiştirmek için *it, bezzaka (sümüklü böcek), besbes,* gibi pek de sevimli olmayan hayvan adları kullanılmıştır.

Allah rezil eyliye, taştan demir eyliye.

Allah behtilleye keni

Allah itlerin yalağından su içesin.

Besbes öpe seni bes.

Bezzaka yalya çehreni.

İt yalya çehreni.

Klirt çala seni.

Klirt çalasıcı.

Klirt çeke seni. (kirt : maymun)

Klirt çekesice.

Kertüş yalaya seni.

Kızıldağın karı kötülerin başına yağa.

*Maymun çala seni.
Mezarına itler köpekler işesin.
Siniş soyula bes.*

1.13. Alkış gibi görünen kargışlar:

Bazı kargışlar da ilk bakışta alkış gibi başlarken devamında kargışa dönüşmekte veya düşününce alkış değil kargış olduğu anlaşılmaktadır:

*Allah uzun ömür vere, çektire.
Avradıñ ekiz doğura.*

1.14. Anne sütü ile ilgili kargışlar:

Halk arasında annenin kargışını sütünün engellediği, babanın kargışının ise mutlaka tutacağı gibi bir inanış vardır. İşte bu inançla çocuğuna kızan anne, ona kaba kuvvetle ceza vermek yerine tutmayacağından emin olduğu kargışla ceza veriyormuş gibi yapar. Aşağıdaki kargış da bu tip anne kargışlarındandır.

Birinden emdiğini iriñ, birinden emdiğini Kan ola.

1.15. Erkeğe karısı dolayısı ile kargış:

Oğluna kıyamayan anne karısı yolu ile oğlunu kargışlayarak hırsını alır:

*Avradını eşşek depe.
Avradını eşşek Kuvalıya.*

1.16. Eziyet temenni eden kargışlar:

*Dingil dingil oynata allah.
Ekmek at ola, sen it olasın; süğürdük süğürdük ardından ulaşamıyasın.
Eşşek depe seni.*

1.17. Zulüm temenni eden kargışlar:

*Ferrun ala seni.
Kanıñ içiñe aka.
Kuzzulkurt.
Kuzzulkurtun bayatı.(kuzzulkurt'un katmerlisi)
Kuzzulkurt-karnıña geçe onbeş kurt.
Zehirin çıka.
Zıkkımın çıka.
Zıkkım ola seje.
Zıkkım yiyesiñ
Hınnık çıka gırtlağında.(yediğın zıkkım olsun)
Bızırın birtlağını yisiñ.*

2. Kargışların Söz Dizim Özellikleri

2.1. Cümle Türleri

2.1.1. Yapısına göre cümle türleri: Kargışlar söyleyen kişinin bir anda ağzından çıkan sözler olduğu için genellikle basit cümlelerden oluşmaktadır. Antakya kargışlarında da bu durumu görebilmekteyiz. Sadece 12 kargış sıralı birleşik cümle özelliği gösterirken, geriye kalan 113 kargış basit cümle şeklindedir.

2.1.2. Yüklem yerine göre: İncelediğimiz 125 kargıştan Arapça olan “Kalla’len”i çıkınca kalan 124 kargıştan 6 eksiltili cümlelerin de sondaki yüklemelerinin eksildiğini farz edersek 80 kargışın düz cümle özelliği gösterdiğini, 44 kargışın ise devrik cümle özelliği gösterdiğini görmekteyiz.

2.1.2. Yüklem türüne göre kargışlar:

Kargışlar birer temenni olduğu için, kargış cümlelerinin yüklemeleri çoğunlukla tasarlama kipleri ile çekimlenmiş fiillerden oluşmaktadır. İncelediğimiz kargışların 115’inde yüklem –A istek kipi ile çekimlenmiştir. Ölçünlü dilde canlılığını kaybeden bu ekin kullanım alanı adeta kargış ve alkışlarla sınırlıdır. Bu sebeple de –A istek ekine alkış- kargış eki demek isabetli olacaktır.

İncelediğimiz kargışlardan yalnızca üç kargışta 2. Teklik kişi istek emir kipi, istek işlevi ile kullanılmıştır. Özmen, kargışların çoğunlukla Tanrı’dan dilendiğini, kargışçının da Tanrı’ya emir veremeyeceğini düşününce bu durumun daha iyi anlaşılacağını ifade etmiştir (Özmen, 2011: 31-44). Bu kargışlar birer temenni cümlesi olduğu için doğal olarak kullanılan emir kipi de emir işlevi ile değildir.

“Uzun yatasıca, karış karış yere batasıca.”, “Kötrüm olası.”, “Kırt çekesice.” kargışlarında ise –Asıca ve –AsI ekleri ile isteğin ifade edildiğini görmekteyiz. Özmen bu durumun –AsI ekinin Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman kullanımına dayandığını, ancak –AsI ekinin üzerine +cA eki alarak kullanılmasının dilin bu eki bir kip eki değil, ekin temel işlevi olan sıfat-fiil işlevi ile kullanıldığının da düşünülebileceğini dile getirmiştir (Özmen, 2010: 31-44).

“Kuzulkurt.”, “Kızilkurtuñ bayatı.”; “Cehennem beri, sen daha öte.” kargışlarında ise yüklem eksiltili olduğunu düşünmekteyiz. Tabii kızilkurt ifadesinin hangi dilden olduğu, tam olarak hangi anlamda olduğu bilinmemektedir (Nalbant, 2007). Kelime alıntılanmış bir kelime ve o dilde çekimli bir fiil de olabilir. Bu ihtimali de göz ardı edemeyiz.

Kalla’len kargışı ise Arapça bir kargışın Antakya ağzındaki bozulmuş şeklidir.

Anlamına göre cümle türleri açısından incelediğimiz kargışların *olmaya, komuya, kurtarmaya, vermeye* gibi olumsuz yüklemli olan on cümle dışında geriye kalan cümlelerin olumlu cümle olduğu görülmektedir.

2.2. Kargışlardaki Öge Dizilişi:

1. Tek bir yüklemden ibaret olan kargışlar: *Gebersin* kargışı tek bir yüklemden ibaret olan tek kargıştır.

2. Derlediğimiz kargışlar içinde özne ve yüklemden (Y+Ö, Ö+Y+CDU) oluşan 35 kargış tespit edilmiştir.

3.Nesne + Yüklem (Y+N, N+Y+CDU) dizilişinde 4 kargış tespit edilmiştir.

4.Özne + Nesne + Yüklem dizilişinde ise 26 kargış vardır.

5. Yer Tamlayıcısı +Yüklem: 8

6.Zarf Tamlayıcısı + Yüklem: 14

7. Nesne +Yüklem + Yer Tamlayıcısı T: 3

8.Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem:18

9.Özne + Nesne + Yer Tamlayıcısı +Y: 1

10. Zarf Tamlayıcısı + Yer Tamlayıcısı + Yüklem:8

11. Özne+Zarf Tamlayıcısı + Yer Tamlayıcısı: 7

İncelediğimiz kargışlarda en fazla Özne +Yüklem (35) ve Özne+ Nesne + Yüklem (26) şeklinde öge dizilişi görülmektedir.

2.3. Özne:

Yüklemden sonra en fazla *özne* ögesi kullanılmaktadır. Özne olarak da en fazla II. Teklik kişi iyelik eki almış unsurlar görülmektedir: *Cerbeş çıka, ölüş çıka, gidişin ola, gelişin olmya*. İkinci olarak da *Allah* kelimesinin özne olduğu görülmektedir. I. Teklik kişiden özneye tek bir örnekte rastlanmıştır: *Hamecer önünde kör görem, eline bir bargut verem*.

II. teklik kişiden özne 19 kargışta görülmüştür. III. Teklik kişiden özneye ise *Canını ala, bes”, Bin cize vere, kene”* gibi örneklerde olduğu gibi yedi kargışta görmekteyiz. I, II, III, Çokluk kişilerden özneli kargışa rastlanmamıştır.

2.4. Nesne

Derlediğimiz kargışlardan 30’unda nesne tespit edilmiş olup, bunlardan 6’sının belirtisiz nesne, 24’ünün belirtili nesne olduğu görülmektedir. Bu nesnelerin 10’u 2. teklik kişi zamiri *sen*, 6’sı Antakya ağzında “o” 3. teklik kişi zamiri gibi kullanılan *keni* (< kendi) zamiri(Öztürk, 2009), 1’i de 2. çokluk kişi zamiridir. Nesnelere çoğunlukla tek kelime şeklindedir, kelime gurubu şeklinde nesne örneği olarak sıfat tamlamasından bir nesneye, sıfat-fiil grubundan bir nesneye rastlanmıştır.

2.5. Yer Tamlayıcısı:

Kargışlarda yönelme hâli ekli 24, bulunma hâli ekli 5, çıkma hâli ekli 4 olmak üzere toplam 33 yer tamlayıcısı tespit edilmiştir. Tespit edilen bu yer tamlayıcıların hepsi ayrı cümlelerde olup, iki veya daha fazla yer tamlayıcısının bulunduğu örnek tespit edilmemiştir. İncelediğimiz kargışlardaki yer tamlayıcıları da nesnelere gibi çoğunlukla tek kelimedenden oluşmaktadır. Kelime grubundan oluşan 5 yer tamlayıcısının da isim tamlaması olduğu dikkati çeken bir husustur.

2.6. Zarf Tamlayıcısı:

Diğer ögeler gibi kargışlardaki zarf tamlayıcıları da çoğunlukla tek kelimedenden ibarettir Çok az sayıda zarf tamlayıcısı isim tamlaması, sıfat tamlaması ve tekrar grubu şeklindedir.

2.7. Cümle Dışı Unsur:

Cümle dışı unsur olarak *inşallah, Allah ve bes* kelimeleri kullanılmıştır.

Sonuç:

Kargışlarda genel olarak görülen muhatabının ölmesini, sakat kalmasını, aklını kaybetmesini, sevdaya tutulmasını, kemiklerinin kırılmasını, acı çekmesini, yatalak olmasını, bin bir belaya uğramasını, rezil olmasını, fakir olmasını, soyunun tükenmesini, cehennem ateşinde yanmasını isteme gibi çeşitli temenniler açısından bakıldığında Antakya ağzından derlenen kargışlarda da bu durumun çok farklı olmadığı görülmektedir. Antakya kargışlarındaki farklılık bu dileklerin söylenişinde anlamı bilinmediği için çok değişik söylenişlere dönmüş yöreye özgü kelimelerin kullanılmasıdır. Bunlardan mevtü'l-feci :meftürfeci,firavun: ferrun, felç: farıc, Habib-i Neccar: hamecer, ceza: cize, bezzaka, behtille-,bargut, besbes vb. gibi alıntı kelimeler, yanında min: bin, süğürt-,yeğın, damlacık, cer, köynek, kuvala-, germece vb. gibi yöre ağzının özelliğini gösteren kelimeler dikkati çekicidir. Aslında çoğunlukla ne anlama geldiğini bilmediği alıntı veya Türkçenin artık unutulmuş kelimelerini kullanan kargışçı için kelimelerin anlamı önemli değildir; önemli olan o an için bu kalıplaşmış sözlerin öfkesini azaltması, yanan içini soğutması ve içini rahatlatmasıdır. Yani kargışlar öfke giderici bir ilaç gibidir. Yoksa çocuğunun bir tüyüne zarar gelmesine bile dayanamayan annenin öfkeyle” *Birinden emdiği iri, birinden emdiği Kan ola.*” demesi mümkün müdür? Kargışların öfke giderici bir ilaç gibi olması söz diziminde de kendisini göstermektedir. Oldukça az ögeli kısa kargış cümlelerinde cümle ögeleri de çoğunlukla tek kelimedenden oluşmakta, kelime gruplarına fazla rastlanmamaktadır.

Sözlük:

- avrad: Kadın, erkeğin karısı.
- asbab: Esvab, elbise.
- barğut:Bit, pire gibi küçük asalak böcek.
- behtillemek: Kirlenmek, rezil rüsva etmek.
- bele: Belâ.
- bes: Yalnız, sadece.
- besbes: Bir tür kertenkele.
- bezzaka: Sümüklü böcek.
- cehennemın esfelüs safılı: Cehenemin en dibi.
- cer: Çerig, asker.
- cerbe: Ölünün üzerinden çıkan elbise.
- cize : Ceza.
- damlacık: İnme, felç.
- depmek: Tekme atmak, tekmelemek.
- dePpe: Tepe, baş.

dizin dizin: Dizinin üstünde sürünmek.
ênme: İnme, felç.
ênmek: İnmek.
farıc: Felç.
ferrun: Firavun.
fıs: Boş, işlevsiz.
germece: Gerilmiş ip, çamaşır ipi; idam için gerilmiş ip.
guzzulgurt: Zıkkımın dibi anlamında en son dayanılamayacak kadar sinirlenince söylenen bir kargış.
hammecer önü: Habibineccar camii önü.
hınnık: Boğmak, boğmaca.
höshös: Kalça kemiği.
keni: Kendisini.
kertüş: Kertenkele.
kırt:ŞeYer Tamlayıcısıan, maymun.
kimi : Gibi.
kimin: → kimi.
kötel: Bir tür çıban:
köynek: Gömlek, elbise.
kuvalamak: Kovalamak.
KuzzulKurt: → guzzulgurt
meftirfici:Mevt-i feci, ölümlerin en kötüsü.
min: Bin, sayı adı.
soyça: Ölünün üzerinden çıkan giysiler.
süğürtmek: Siğırtmek, koşmak.
şalfuta: Kolay kolay iyileşmeyen süreğen çıban.
tene: Tane.
tıskıYt:: Söylediği söz hoşla gitmeyen veya tiksinti uyandıran kimseye karşı kullanılır, bir tersleme ünlemi.
üleş: Hayvan ölüsü, leş.
yanıkara: Daha çok sığırlarda ve atlarda görülen bir hastalık, şarbon.
yeğın: Üstün, bol, güçlü.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ö. A. (1946), *Gaziantep Ağzı* C: III,TDK / D.23, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul.
- Artun, E. (2011), “Günümüz adana aşıklık geleneğinde alkış-kargış”, <http://turkoloji.cu.edu.tr>
- Nalbant, M. V. (2007), “Anadolu ağızlarında beddua olarak kullanılan kızıl kurt ve kızzirkot sözcükleri ve bu kökeni üzerine düşünceler”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 4, ss. 45-52.

Özmen, M. (2010), "Alkış kargışlarda cümle ve anlatım özellikleri", *Türk Dili Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara, ss. 31-44.